

Hiša pri Jugoslovanih, posebe pri Slovencih.

Poročilo o dr. M. Murkovi razpravi „K zgodovini kmetiške hiše pri južnih Slovanih“.

Spisal Jos. Wester.

(Konec.)

animiv pojav v hišnem sistemu so dimnice. Pisatelj omenja, da se je ta sicer pristno nemški gradbeni običaj ohranil le še ob nemški jezikovni meji na Štajerskem. Dimnica je soba, v kateri se res dim kadi; v njej ni zaprte, obzidane peči, ampak le velika pečnica s prostim ognjiščem (zidom) za kuhanje. Za pojasnilo o dimnici služijo v razpravi štirje načrti dimnic; zelo instruktivno bi bilo, če bi bil pisatelj podal tudi sliko notranjosti take dimnice. Na Koroškem, kjer so Slovenci še v tesnejši dotiki z nemškimi sosedi nego na Štajerskem, nimajo dimnice v slovenskem delu dežele razen na vzhodni strani, ki meji ob Štajersko. Na prvi hip se čudno vidi, da Slovenci v Zilski dolini ne poznajo dimnice, da pa je pri njih nemških sosedih v gornji Zilski dolini običajna. Pisatelj sam poudarja, da je redek tak primer za dejstvo, da se hišni tip tako tesno ujema z narodnostnimi odnošaji. Sicer pa pomeni dimnica proti navadni gornjenemški hiši nižjo stopnjo kulturnega stanja, saj imajo razen ljudi, katerih pravo zbirališče je dimnica, vanjo dostop tudi domače živali: tu molzejo krave, tu krmijo pujske.

V IV. poglavju razpravlja Murko o razvoju hiše, o spalnici (kamri), pristranskih hišicah, o hišah na polju in na planini. Hrvatje in Srbi nimajo spalnic v tem pomenu besede, kakor da bi jim bil v ta namen nalašč odmenjen prostor, ker večjidel služi v to veža, t. j. prostor, kjer je ognjišče, ali pa izba, kjer bivajo sicer le po zimi. Spalnica gorenje-nemškega tipa se nahaja le pri Slovencih in in še to ne povsod. Za ta prostor rabijo po raznih krajih razna imena, večjidel tujke: kamra, štibelc, cimer, čumnata. Sploh so v tem oziru tujke pri Jugoslovanih kaj mnogoštevilne. Deli hiše, nje oprava, kuhinjsko orodje itd. imajo dostikrat izposojeno ime. Murko je posvetil V. poglavje temu vprašanju, vendar se ne spušča v vse podrobnosti, ker bi sicer moral seči daleč prek mej, ki si jih je

zastavil za svojo razpravo. Proti koncu tega poglavja pravi: ¹⁾ „Število nemških tujk, nanašajočih se na hišo in pohištvo, je pri Slovencih jako veliko; to se strinja z njih geografskimi, zgodovinskimi in socialnimi odnošaji; tudi na Hrvaškem in v Slavoniji ni neznatno, tudi tu se pozna vpliv zemljepisne lege, nekdanje nemške vojaške uprave (do leta 1881.) in nemških naselbin v vzhodni Slavoniji ter v Banatu. Onostran Save in Donave pa je v navadi čudovito malo tujk in še te so izposojenke iz najstarejše dobe.“ — S tem je Murko ovrgel povprečno trditev Meringerjevo, da je v Bosni „vsak kos pohištva gornjenemški“. ²⁾

V končnem (VI.) poglavju nam podaje Murko zanimiv ekskurz o jugoslovanski mizi, o nje obliki, stališču in imenu. Razlaga izraze miza, stol, sofa, sinija, trapeza, tabla, mentrga i. t. d. Besedo miza tolmači kot izposojenko iz stvn. *mias*, *mies*, ne pa, kakor Miklošič, naravnost iz lat. *mensa*. Murkovo razlago podpira tudi dejstvo, da imajo besedo miza izmed Jugoslovancev le Slovenci.

S svojim delom je podal Murko trdno osnovo za nadaljnje proučevanje slovenske hiše. Folkloristični odsek ³⁾ pri „Slovenski Matici“ je prevzel nalogo, da zbira dokumente naše domače kulture. Delo se bo moralo razdeliti na sličen način, kakor je odbor za publikacijo „Avstrijske narodne pesmi“ pravkar izdal povpraševalno polo o narodnih pesmih, narodni godbi in narodnih plesih. Čujemo, da zgodovinsko društvo v Mariboru tudi že pripravlja knjižico, ki bo dajala navodila za tako nabiranje narodnega blaga, kakor imajo Hrvatje že izborno sestavljen navod za proučevanje narodnega življa. ⁴⁾ Le tem potem, da se vzbudi v vseh inteligentnih slojih, ki prihajajo v tesnejšo dotiko s preprostim ljudstvom, zanimanje za naše žive in hirajoče starine, se more doseči popolnost takih zbirk in temeljitost tozadevnih razprav. Saj bo kdo celo v tako natančnem delu, kakor je dr. Murkovo, pogršel marsikako stvar, ki je pisatelj ne omenja:

¹⁾ Murko, op. c. V, 110.

²⁾ Pri tej priliki bodi naše občinstvo opozorjeno na najnovejši Murkov članek „Kroaten und Serben“ v „Oesterr. Rundschau“ IX, št. 4. z dne 15. decembra 1906. Pisatelj govori tu med drugim obširno o kulturnem edinstvu in soodnosnosti Hrvatov in Srbov.

³⁾ Ime „folkloristični“ v tej zvezi dr. Murku ne ugaja, kakor je omenil v „Časopisu za zgodovino in narodopisje“, III. letn. str. 224., češ, da je premalo obsežen, ker meri le na eno stroko narodopisja. Morebiti bi se nazival bolje: narodopisni odsek.

⁴⁾ Osnova za sabiranje i proučevanje gradje o narodnom životu. Napisao dr. A. Radić. (Preštampano iz II. sveska „Zbornika za narodni život i običaje južnih Slavena“.) Zagreb 1897.

lina, ješterlih, istje (isteje), hišterna (soba za služinčad v gradovih in večjih posestvih), tnaló, svíslí, senica, kozelc i. t. d. Dolenjec vinščak strogo loči zidanico od hrama. Obe imeni sta v rabi za vinsko klet v vinogradu ali v gorici: hram je vselej lesen, zidanica pa vsa ali vsaj deloma zidana. Nabrati se bo dalo še veliko o notranjem in zunanjem okrasju hiše.¹⁾ Samo pričeti je treba, da stvari „konca ne vzamejo“, da se poslužim besed dr. Merharja iz njegove feljtonske razprave o domači umetnosti.²⁾ Murko končno sam izpodbuja k takemu znanstvenemu delu, češ, če imajo že staroklasiški filologi učne zbirke in knjige svojih realij, koliko bolj jih je treba modernemu filologu, da se mu ne bo zdelo, kakor da tava v temi po svoji stroki, ako se ne bavi hkratu tudi z realnimi študijami o svojem narodu.

¹⁾ Tak okrasek so tudi prtíči ali prtíčki, ki doslej menda še niso nikjer omenjeni, niti v kaki zbirki nabrani. To so popirnate pole, lepo izrezljane in nazobčane, okrašene s slikami kmetskih umetnikov. Tak prtíč pripno na prednji rob deščice, na kateri so postavljene jaslice v božični dobi, s tem zastro spodnjo stran jaslic, ker bi se sicer videlo le v temni mrtvi kot. V Pleteršnikovem slovarju nista omenjena ne „prtíč“ v tem pomenu, ne „prtíček“.

²⁾ Dr. Ivan Merhar, Umetnost na kmetih v Ilustr. narodnem koledarju za leto 1907., str. 120—134.

Kralj Matjaž in Alenčica.

Kralj Matjaž in Alenčica

jadrna šarca jezditá,
jezditá jadrna šarca dva skozi gozd zelen.

Deklici pade v srce bolešt,
kakor iz daljnih dalj težka vest,
segel je bajnih glasov šelešt v zeleneči sen.

„Groza je v senci strmečih hoj . . .
Reci, razloži mi, vitez moj:
pot je izgubil nebeški soj in je mrknil plah . . .“

„Nič se ne boj, golobica ti!
Kaj bi ti ledenela kri:
sladka usoda ti govori tu o črnih gorah.

Tajnosti poln ti šepet šepeta; ,
ura velika že plava z neba,
ko boš sredi gozda šumečega žena mojá!“

Vladimir Levstik.